

DE PETER L. BERGEN
JACHT
OP
BIN Een reconstructie
LADEN

De tien jaar durende speurtocht naar Bin Laden
van 9/11 tot Abbottabad

the house of books

Oorspronkelijke titel

Manhunt

Uitgave

This translation published by arrangement with Crown Publishers, an imprint of the Crown Publishing Group, a division of Random House, Inc.

Copyright © 2012 by Peter L. Bergen

Copyright voor het Nederlandse taalgebied © 2012 by The House of Books, Vianen/Antwerpen

Vertaling

Rob van Moppes

Omslagontwerp

Studio Jan de Boer BNO, Amsterdam

Foto auteur

CNN/Brent Stirton

Kaarten

Gene Thorp

Opmaak binnenwerk

ZetSpiegel, Best

ISBN 978 90 443 3347 3

D/2012/8899/129

NUR 680

www.thehouseofbooks.com

All rights reserved.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Kaarten	9
Enkele opmerkingen over dit boek	15
Proloog: Een gerieflijk onderkomen	19
9/11 en daarna	37
Tora Bora	60
Al Qaida in het nauw	75
De wederopstanding van Al Qaida	87
Een werkhypothese	94
Het net sluit zich	117
Obama in oorlog	131
Anatomie van een spoor	146
De laatste jaren van Osama bin Laden	160
Geheime krijgers	171
Gedragslijnen	187
Het besluit	221
Doe het licht niet aan	236
Nasleep	257
Epiloog: Het schemerduister van Al Qaida	277
BIBLIOGRAFIE	291
INTERVIEWS	304
INDEX	305
WOORD VAN DANK	316

Enkele opmerkingen over dit boek

Ik ontmoette Osama bin Laden voor de eerste maal in maart 1997, midden in de nacht in een lemen hut in de bergen van Oost-Afghanistan. Ik was daar om zijn eerste televisie-interview voor CNN te regisseren. In het persoonlijke contact was Bin Laden niet de woest om zich heen meppende revolutionair die ik had verwacht, hij presenteerde zich eerder als iemand van de lagere geestelijkheid. Maar hoewel zijn manier van doen iets zachtmoedigs had, waren zijn woorden vol pure haat jegens de Verenigde Staten. Bin Laden deed ons versteld staan door voor de camera de Verenigde Staten de oorlog te verklaren; dat was de eerste maal dat hij dat deed tegenover een westers publiek. Aan die waarschuwing werd, zoals iedereen weet, te weinig aandacht geschonken, en vier jaar later volgden de aanslagen van 9/11.

In zekere zin ben ik sindsdien voortdurend bezig geweest met de voorbereidingen voor dit boek. Hoewel het exacte moment waarop Bin Laden zou worden gepakt niet kon worden voorspeld, was het nagenoeg onvermijdelijk dat hij uiteindelijk zou worden opgespoord. Het boek dat u op het punt staat te lezen is het volledige relaas van hoe dat in zijn werk is gegaan.

Nadat Bin Laden was gedood, ben ik nog drie keer naar Pakistan gereisd en tijdens mijn laatste bezoek heb ik het gebouwencomplex in Abbottabad waar hij de laatste jaren van zijn leven verbleef, uitgebreid bezichtigd. Ik was de eerste buitenlander die daartoe toestemming kreeg van het Pakistaanse leger, dat bepaal-

de wie er wel of niet werd toegelaten. Twee weken na mijn bezoek, eind februari 2012, werd het complex gesloopt.

De bezichtiging van die plaats hielp me een veel beter beeld te vormen van de wijze waarop de leider van Al Qaida en zijn familie en volgelingen daar jarenlang onopgemerkt konden wonen, en van de inval van de Amerikaanse Navy SEAL's. Ik heb in de kamer gestaan waar Bin Laden bijna zes jaar van zijn leven heeft gewoond en waar hij werd gedood. Ik heb ook gesproken met diverse vertegenwoordigers van de Pakistaanse veiligheidsdienst en het Pakistaanse leger, die de SEAL-aanval onderzochten en die betrokken waren bij de verhoren van zijn vrouwen en kinderen die bij hem inwoonden.

Aan de kant van de Verenigde Staten sprak ik met bijna iedere belangrijke functionaris in het Witte Huis, het ministerie van Defensie, de CIA, het ministerie van Buitenlandse Zaken, het Nationale Centrum voor Terrorismebestrijding en het Bureau van de Directeur van de Nationale Inlichtingendienst. Zij waren verantwoordelijk voor het bijeenbrengen en analyseren van gegevens over Bin Laden, zij zetten de mogelijke gedragslijnen uit met betrekking tot zijn vermoedelijke verblijfplaats en hadden de supervisie over de uitvoering van de inval. Veel van deze functionarissen worden in het boek met naam en toenaam genoemd, maar sommige namen dienden onbekend te blijven in verband met bepaalde veiligheidsaspecten van de inval. In de gevallen dat de naam van een agent van de CIA niet publiekelijk bekend kon worden gemaakt, heb ik een pseudoniem gebruikt. (Niemand, mijzelf inclusief, heeft de Amerikaanse Navy SEAL's die de missie hebben uitgevoerd geïnterviewd.) De SEAL's vonden zo'n slordige zesduizend documenten in het complex van Bin Laden in Abbottabad. Half mei werd mij in het Witte Huis toegestaan een aantal van die zojuist vrijgegeven, ongepubliceerde documenten in te zien.

WikiLeaks, de antigeheimhoudingswebsite, bleek ook een nuttige bron van informatie. Dankzij gelekte geheime documenten over Guantánamo was ik beter in staat Bin Ladens gangen na de

aanslagen van 9/11 na te gaan en te reconstrueren hoe agenten van de CIA de koerier op het spoor konden komen die hun de weg naar de voordeur van de Al Qaida-leider wees. Dat een Amerikaans overheidsdocument geheim is wil natuurlijk nog niet zeggen dat het accuraat is, en dus heb ik mijn best gedaan om die documenten te toetsen en te vergelijken met andere verslagen en bronnen.

Deze rapportage werd aangevuld met interviews met voormalige CIA-agenten en officieren van het Amerikaanse leger, die in de tien jaar na 9/11 betrokken waren bij de jacht op Bin Laden, en bovendien door wat ik te weten kwam op mijn vele reizen naar Afghanistan, met het doel Bin Ladens spoor te volgen tijdens de Slag om Tora Bora, waardoor hij er in de winter van 2001 in slaagde uit de klauwen van de Verenigde Staten te blijven.

Ik ontmoette Bin Laden in 1997 even buiten de Afghaanse stad Jalalabad en niet ver van de bergen van Tora Bora – het gebied waar hij, luttele maanden na 9/11, een van zijn grootste verdwijntrucs zou uithalen en het voorwerp zou worden van de meest uitgebreide en kostbare klopjacht aller tijden. Misschien is het wel passend dat Bin Ladens definitieve einde, op de maanloze nacht van 1 mei 2011, werd ingeluid door helikopters die waren vertrokken van het vliegveld van Jalalabad. Toen zij opstegen konden de Navy SEAL's die aan boord waren in het wazig groene licht van hun nachtkijkers de 4500 meter hoge bergen van Tora Bora, slechts 45 kilometer zuidwaarts, zien liggen; dat was de plek waar een klein groepje Amerikaanse commando's Bin Laden voor het laatst in het vizier had gehad. Ze bezwoeren dat hij hun ditmaal niet zou ontsnappen.

Proloog

Een gerieflijk onderkomen

Het was een volmaakte schuilplaats.

Knijp uw ogen een klein beetje dicht en de keurige huizen die tegen de groene heuvels en hecht aaneengesloten bergen rond Abbottabad aangebouwd lagen, doen denken aan Zwitserland of misschien aan Beieren. Deze Pakistaanse stad van zo'n vijfhonderdduizend inwoners ligt op ongeveer 1200 meter in de uitlopers van het Himalayagebergte, dat zich in ketens tot aan de grens van China uitstrekt. De stad werd in 1853 gesticht door James Abbott, een Engelse officier die een bescheiden rol speelde in 'The Great Game', waarin de Britten en de Russen elkaar bevochten om de heerschappij over Centraal-Azië. Het was tamelijk uitzonderlijk voor een ambtenaar van de Raj, maar majoor Abbott werd door de inwoners van Abbottabad op handen gedragen. Abbott wijdde zelfs een gebrekkig doch oprecht gemeend gedicht aan de stad, toen hij terugkeerde naar Engeland:

Ik weet nog de eerste dag dat ik hier zat
En de geur opsnoof van Abbottabad...
Ik wens je vaarwel met een zwaar gemoed
En zal nimmer vergeten mijn herinneringen zoet.

Overblijfselen van Abbottabads koloniale verleden zijn te zien in de Anglicaanse kerk van Sint-Lucas, die eruitziet alsof hij door de lucht uit Sussex naar hier is vervoerd, en in de verspreid gelegen lage, negentiende-eeuwse gebouwen langs de hoofdwegen,

waar ooit de ambtenaren van het Britse Imperium woonden.

In Abbottabad, dat tegenwoordig bekendstaat als de ‘Stad van Scholen’, staat behalve een aantal uitstekende middelbare scholen ook de belangrijkste militaire academie van Pakistan. In 2008 waren daar een aantal Amerikaanse commando’s gedetacheerd om te helpen bij het trainen van rekruten.

Betoverd door de relatief koele zomers en de verwaarloosbare criminaliteit, voelde een mengelmoes van gepensioneerde legerofficieren en ambtenaren, alsmede een aantal mensen die in de Golf een goed belegde boterham hadden verdiend, zich ertoe geroepen zich blijvend in Abbottabad te vestigen. Het vakantiehoogseizoen begint in juni, wanneer de families van de hete vlakten van Pakistan naar de stad afreizen om af te koelen en te genieten van de milde bergbriesjes. Voor golffanaten is er een van de mooiste golfbanen van het land. Over het geheel genomen heeft Abbottabad veel weg van een countryclub, een sfeer die in de overige zwoevende, krioelende, door smog overspoelde steden van Pakistan ver te zoeken is.

Ondanks Abbottabads relatieve onbekendheid vormen buitenlanders hier geen uitzondering. Westerse avonturiers, aangetrokken door de Karakoram-snelweg, die zich door de stad slingert voordat hij noordwaarts afbuigt in de richting van China, 450 kilometer verderop, stoppen er zo nu en dan om kampeerbenodigdheden in te slaan of een ijsje te eten. En rijke Afghaanse vluchtelingen die de instabiliteit in hun land de rug toekeerden, bouwden er grote ommuurde complexen om hun vrouwen aan het oog te onttrekken.

Vijf jaar na zijn grote triomf op 9/11 besloot Osama bin Laden zich terug te trekken in de vredige contreien van Abbottabad. Het was een van de laatste plaatsen in Pakistan waar men ooit zijn aanwezigheid zou vermoeden – uit de buurt van de stammenregioenen van Pakistan, waar zo’n beetje alle waarnemers dachten dat hij zich schuilhield, maar toch niet zo ver weg dat hij relatief eenvoudig per koerier contact kon onderhouden met zijn naaste

vertrouwelingen, van wie er velen in die gebieden woonden. Bovendien lag de stad dicht bij het door Pakistan bezette Kasjmir en Kasjmirs militante groeperingen waarmee Bin Laden zich lang geleden had verbonden – een ondersteunend netwerk dat nog wel eens goed van pas kon komen.

In het voorjaar van 2011 begon het terroristische superbrein aan zijn zesde jaar op zijn onderduikadres in het stadje Bilal, een wijk van Abbottabad. Het is niet de mooiste locatie, maar met zijn van zuilen voorziene witte villa's, afgewisseld door winkeltjes waar men fruit en groenten verkoopt, is het beslist een redelijk aangenaam oord om te leven.

Zeven jaar tevoren was de man die Bin Laden met zijn leven had vertrouwd, iemand die binnen Al Qaida bekendstond als Abu Ahmed al-Kuwaiti – 'De Koeweiti die de vader is van Ahmed' – begonnen wat kleine stukjes landbouwgrond aan de rand van de stad Bilal aan te kopen. De Koeweiti had in 2004 en 2005 vier transacties nodig om het land aan te schaffen, betaalde ongeveer 50.000 dollar en kocht het grootste deel van Qazi Mahfoez Ul Haq, een plaatselijke arts. Haq herinnert zich de Koeweiti als een 'heel eenvoudige, bescheiden, nederige man' die Pasjtoe sprak, zich hulde in traditionele Pasjtoe-kleding en beweerde dat hij het land kocht voor een oom.

De Koeweiti nam een architect in de arm van Modern Associates, een familiebedrijf in Abbottabad, om een woning te bouwen die plaats kon bieden aan een familie van twaalf personen of meer. Het bestek voor het bouwwerk was niet ongebruikelijk in die contreien: twee verdiepingen met vier slaapkamers op elke verdieping, elk met een eigen badkamer. 'Een van mijn stagiaires had het kunnen ontwerpen,' herinnert Junaid Younis, de eigenaar van Modern Associates zich. Het architectenbureau legde de tekeningen van het huis voor aan de plaatselijke planologische dienst en uiteindelijk werd er een bouwvergunning verstrekt.

Ergens in 2005 begon Bin Ladens wooncomplex op te rijzen in wat ooit een open veld was. Plaatselijke bewoners schatten de

bouwkosten van het 4000 vierkante meter beslaande complex op enkele honderdduizenden dollars. Tijdens de bouw werd er nog een tweede verdieping opgebouwd. Voor deze toevoeging werd geen bouwvergunning aangevraagd, wat geheel niet ongewoon was in een deel van de wereld waar grondbelasting werd beschouwd als iets voor sukkeltjes. Maar er was nog een dwingendere reden om deze toevoeging zo goed mogelijk geheim te houden: de clandestiene verdieping werd uitsluitend bewoond door Osama bin Laden en zijn nieuwste en jongste echtgenote Amal, een energieke jonge vrouw uit Jemen.

De tweede verdieping, waar Bin Laden met Amal zijn intrek zou nemen, verschilde een beetje van de rest van het bouwsel. In tegenstelling tot de verdiepingen eronder waren er maar in één van de vier muren ramen aangebracht en die waren van matglas. Vier van de vijf ramen waren niet meer dan smalle spleten ver boven oogniveau. Een piepklein aangebouwd terrasje werd afgeschermd tegen nieuwsgierige blikken door een meer dan twee meter hoge muur, die was opgetrokken om Bin Laden, die 1 meter 93 lang was, aan het oog te onttrekken.

Bin Laden, die zich altijd hulde in lichtgekleurde wijde gewaden, een donker vest en een gebedsmuts, kwam in de meer dan vijf jaar dat hij hier woonde nagenoeg nooit op de begane grond. Als hij dat deed, dan was het om een wandelingetje te maken door de moestuin van het complex. Boven een deel van de tuin was een geïmproviseerd zeildoek gespannen om zelfs die wandelingetjes te verbergen voor de allesziende Amerikaanse satellieten die het lucht-ruim daarboven doorkruisten.

Het moet heel benauwend zijn geweest voor een buitenman als Bin Laden, die gewoonlijk opschepte dat hij wel zestig kilometer onafgebroken paard kon rijden en die zijn zoons regelmatig meenam op uitputtende wandelingen door de Afghaanse bergen, die soms meer dan twaalf uur duurden. Bin Laden was tevens een enthousiast voetballer en een heel redelijke volleyballer. Voor de val van de taliban was het een van zijn geliefde bezigheden om zijn

vrouwen en kinderen mee uit te nemen naar de uitgestrekte woestijnen van Zuid-Afghanistan om te oefenen in het schieten en hen te harden voor het leven op de vlucht dat ooit – zo wist hij zeker – hun gezamenlijke lot zou zijn.

Nu woonde Bin Laden in Abbottabad in een door hemzelf gecreëerde gevangenis. Maar er waren ook wel wat voordelen. Zo bevond hij zich op grote afstand van de Amerikaanse aanvallen met drones (onbemande vliegtuigen), die heel wat van zijn helpers van oudsher, de crème de la crème van Al Qaida, in Pakistans stamengebieden zo'n 300 kilometer naar het westen, het zwijgen hadden opgelegd. Hij zat beslist niet ineengedoken in een donkere grot, zoals veel 'ongelovigen' vermoedden. En hij leed al evenmin aan een slopende nierziekte, zoals in het Westen vaak werd beweerd. Eigenlijk was hij in uitstekende conditie en werd hij, toen hij het vijfde decennium van zijn leven naderde, alleen een beetje grijs en ietsje trager. En wat het belangrijkste was voor een toegewijde huisvader: hij werd omringd door drie van zijn vrouwen en een twaalfstal kinderen en kleinkinderen.

Bin Ladens eerste vrouw, zijn mooie, lange, Syrische nicht Najwa, was niet bij hen. Ze waren in 1974, toen hij zeventien en zij vijftien was, gehuwd en zij was trouw aan zijn zijde gebleven toen hij begon aan het leven in dienst van de jihad, dat hem in de jaren tachtig naar Pakistan en Afghanistan voerde, later naar Soedan en tegen het einde van de jaren negentig opnieuw naar Afghanistan. Maar na vijf jaar lang in het grimmige, door de taliban beheerste Afghanistan te hebben gewoond, had Najwa er genoeg van. Tijdens de zomer van 2001 begon ze erop aan te dringen dat ze terug wilde naar huis en haar familie in Syrië. Ze had Bin Laden per slot van rekening elf kinderen en bijna dertig jaar van haar leven geschonken, waarvan ze samen met hem een flink deel in ballingschap had doorgebracht, en dus willigde hij haar verzoek uiteindelijk in. Maar hij gaf haar toestemming om slechts drie van hun op dat moment nog ongehuwde kinderen met zich mee te nemen naar Syrië, en hij stond erop dat hun elf

jaar oude dochter, Iman, en hun zeven jaar oude zoon, Ladin, bij hem bleven.

Bin Laden was de absolute alleenheerser over hun gezin en Najwa had niets tegen dit besluit in te brengen. Toen ze uit Afghanistan vertrok zei Bin Laden – waarschijnlijk omdat hij voorvoelde dat dit de laatste maal was dat hij haar zou zien – tegen haar: ‘Ik zal nooit van je scheiden, Najwa. Zelfs als je te horen krijgt dat ik van je gescheiden ben, dan is dat niet waar.’ Najwa verliet Afghanistan op 9 september 2001, op dezelfde dag dat Bin Ladens sluipmoordenaars Ahmad Shah Massoud vermoordden, de leider van de weinige Afghaanse troepen die toen de taliban nog bestreden, en slechts achtenveertig uur vóór de aanslagen van Al Qaida op Washington en New York. Misschien wist Bin Laden dat de zachtmoedige Najwa, die met hem trouwde lang voordat hij zijn leven wijdde aan de ontberingen van een heilige oorlog, niet in staat zou zijn de nasleep van de aanslagen op Amerika te verwerken.

Evengoed kon Bin Laden tien jaar na 9/11 – ook al was zijn eerste vrouw dan al lang en breed vertrokken – wel bogen op het gezelschap van zijn overige drie vrouwen in zijn schuiloord in Abbottabad. Ze varieerden in leeftijd van de 29-jarige Amal tot de 62-jarige Khairiah, die kort tevoren heel onverwacht, na een afwezigheid van negen jaar, weer was teruggekeerd in Bin Ladens leven.

Bin Laden was in 1985 met Khairiah getrouwd, toen hij 28 en zij 35 was, wat in Saoedi-Arabië een buitensporig hoge leeftijd voor een vrouw is om in het huwelijk te treden. Bin Ladens motivering om met Khairiah te trouwen was deels religieus. Hij geloofde dat een huwelijk met een ‘oude vrijster’ iets was wat Allah met welgevallen zou bezien omdat, als zij kinderen zouden krijgen, dat het aantal moslims op aarde zou doen toenemen. Vóór haar huwelijk had Khairiah een enigszins onafhankelijke loopbaan gehad als onderwijzeres van doofstomme kinderen. Ze had ook een studie filosofie voltooid en was afkomstig uit een rijke,

voornamelijk familie die beweerde af te stammen van de Profet Mohammed. Khairiah had alleen de positie van tweede vrouw van Bin Laden aanvaard omdat ze gehuwd wilde zijn met een man die ze beschouwde als een ware strijder voor het geloof en wiens wapenfeiten in de strijd tegen de Sovjetsoldaten in Afghanistan halverwege de jaren tachtig in Saoedi-Arabië heel wat opzien baarden. Vier jaar nadat zij met Bin Laden trouwde, kregen ze een zoon die Hamza werd genoemd. Vanaf dat moment stond Khairiah bekend als Um Hamza, 'de moeder van Hamza.'

Toen het talibanregime in het najaar van 2001 ineenstortte, vluchtte Khairiah uit Afghanistan weg naar het naburige Iran, samen met haar dierbare Hamza en diverse kinderen die Bin Laden bij zijn andere vrouwen had verwekt. Jarenlang leefden zij onder een soort huisarrest in de Iraanse hoofdstad Teheran. Hun levensomstandigheden waren niet oncomfortabel, met af en toe toestemming om te winkelen, PlayStation-spelletjes te spelen en bezoekjes aan zwembaden te brengen, maar toch zaten ze in een soort kooi, zij het in een vergulde kooi. Het regime van Iran zag de leden van Bin Ladens gezin als bruikbare onderhandelingsstroef in het geval er ooit sprake mocht zijn van de een of andere vrede-deal met de Verenigde Staten.

Maar tegen de tijd, in 2008, dat Al Qaida-militanten de Iraanse diplomaat Heshmatollah Attarzadeh-Niyaki vlak bij zijn huis in de West-Pakistaanse stad Peshawar ontvoerden, had het Iraanse regime elke verzoeningspoging met de Verenigde Staten allang opgegeven. Na de diplomaat meer dan een jaar te hebben vastgehouden, lieten de militanten hem in het voorjaar van 2010 stilletjes terugkeren naar Iran. Dat maakte deel uit van de overeenkomst die bepaalde dat er eindelijk een einde kwam aan de jaren huisarrest van Bin Ladens gezin.

Ergens tijdens de zinderend hete zomer van 2010 slaagde Khairiah, die inmiddels al over de zestig was, erin van West-Iran naar Noord-Waziristan te reizen, een woest, afgelegen stammengebied van Pakistan, meer dan 2200 kilometer ten oosten van Teheran;

de reis voerde haar over grillige bergketens en door enkele van de meest onherbergzame woestijnen op aarde. Vervolgens reisde ze door naar Abbottabad om zich na een scheiding van bijna tien jaar te herenigen met haar echtgenoot. Tot haar grote teleurstelling had ze Hamza, die met haar mee was gekomen uit Iran, in de afgelegen stammengebieden van Pakistan waar veel van de leiders van Al Qaida woonden achter moeten laten.

De volgende vrouw in volgorde van leeftijd in het wooncomplex waar Bin Laden verbleef, was Siham bin Abdullah bin Husyan, precies even oud als de 54-jarige Al Qaida-leider. Siham maakte, net als Khairiah, deel uit van een vooraanstaande Saoedi-Arabisch familie die beweerde af te stammen van de Profeet. Voor Bin Laden die – zo zag hij het in ieder geval zelf – probeerde zijn leven in te richten naar het voorbeeld van de Profeet, had die directe verwantschap met de stichter van de islam via zijn vrouw ongetwijfeld een bijzondere betekenis. Ook Sihams eerste zoon, Khalid, die toen 23 jaar oud was, woonde bij zijn vader en zijn moeder in Abbottabad.

Siham studeerde aan de Koning Abdulaziz Universiteit in de heilige stad Medina, waar zij probeerde een graad in godsdienstwetenschappen te behalen, toen Bin Laden haar halverwege de jaren tachtig voor de eerste maal ten huwelijk vroeg. Maar ze stelde als voorwaarde dat ze eerst haar studie moest kunnen voltooien voordat ze zijn aanzoek aannam, een verzoek waar Bin Laden slechts schoorvoetend mee instemde. Sihams ouders waren tegen het huwelijk omdat Bin Laden al andere vrouwen had, maar Siham zette het desondanks door, omdat ze een onwrikbaar geloof had in Bin Ladens ontluikende jihadproject en zijn strijd tegen de Sovjets in Afghanistan. Tegen de tijd dat zij waren getrouwd was Bin Laden hard op weg tot een onvervalste jihadistische held uit te groeien; Siham vond dat fascinerend. Toen Bin Laden haar de gouden sieraden gaf die traditioneel deel uitmaken van de bruidsschat, doneerde Siham die volledig aan de Afghaanse jihad.

Siham voltooide haar kandidaats in Medina en later, toen ze in het midden van de jaren negentig met Bin Laden in Soedan woonde, haar doctoraalstudie in de grammatica van de Koran. Als dichteres en intellectueel redigeerde ze vaak de door Bin Laden geschreven teksten. Vanwege de slechts schoorvoetende toestemming van haar man om haar academische opleiding te voltooien, droeg ze haar proefschrift niet aan hem op, maar aan haar kinderen. Haar broer zegt dat ze alleen door haar hartstochtelijke liefde voor hem aan Bin Laden ‘geketend’ was.

De mogelijkheid voor een vierde vrouw die binnen de islamitische wet is toegestaan deed zich voor Bin Laden voor toen hij, halverwege de jaren negentig, in Soedan woonde. Een van zijn oudere echtgenotes, een Saoedi-Arabische vrouw die Khadija heette, confronteerde hem in de smoezelige hoofdstad Khartoum met het feit dat ze haar leven niet langer wilde wijden aan de jihad, in de door armoede getekende ballingschap die de Saoedi-Arabische miljardairszoon kort tevoren voor zichzelf had gekozen, en dat ze van hem wilde scheiden. Bin Laden stemde daarmee in en begon al snel daarna na te denken over de eigenschappen waarover zijn nieuwe vrouw zou moeten beschikken.

Volgens de Jemenitische geestelijke die als koppelaar fungeerde moest ze ‘gelovig zijn... en jong genoeg om niet jaloers te zijn op de Sjeiks [Bin Ladens] andere vrouwen’. De geestelijke zei tegen Bin Laden dat hij iemand op het oog had aan wie hij theologisch onderricht had gegeven. Ze was heel vroom, zei hij; ze was van eenvoudige komaf, dus ze kon tegen de ontberingen die een leven met de leider van Al Qaida onmiskienbaar inhield; en ‘ze geloofde oprecht dat een bestaan als plichtsgetrouwe en gehoorzame echtgenote haar een plekje in de hemel zou bezorgen’. Ze heette Amal Ahmed al-Sadah.

In 1999 stuurde Bin Laden een afgezant naar haar ouderlijk huis om een gesprek te hebben met Amals moeder in de provinciale negorij Ibb, een klein stadje op zo’n 150 kilometer afstand ten zuiden van de hoofdstad van Jemen. Aanvankelijk wekte het huwe-

lijksaanzoek de indruk afkomstig te zijn van een zakenman uit de Jemenitische provincie Hadramaut. Dat was niet geheel bezijden de waarheid, daar Bin Ladens familie een groot bouwbedrijf in het Midden-Oosten bezit en oorspronkelijk stamt uit Hadramaut. Toen de huwelijksonderhandelingen vorderden, liet de afgezant echter doorschemeren dat de huwelijkskandidaat in werkelijkheid Osama bin Laden was. Daar werd nogal lauwtjes op gereageerd, omdat Bin Laden toen nog geen alom bekende figuur was en Al Qaida er nog geen boot vol explosieven op had uitgestuurd om te proberen de USS Cole tot zinken te brengen, die voor anker lag voor de kust van Jemen, zoals zij een jaar later wel zou doen.

Amal, een mooi, bleek, glimlachend tienermeisje met een weerbarstige bos zwart haar en weinig opleiding, stemde uiteindelijk in met de verbintenis met de mysterieuze meneer Bin Laden, met de woorden: ‘Er rust Gods zegen op.’ Bin Laden zond een van zijn meest betrouwbare lijfwachten uit Afghanistan naar haar toe met een bruidsschat van 5000 dollar, waarvan een deel door Amal werd besteed aan gouden juwelen en gelegenheidskleding. Haar nicht herinnert zich later: ‘We waren het erover eens dat hij met Amal mocht trouwen omdat we wisten dat Bin Laden een goede, zeer vrome moslim was, maar veel meer wisten we niet van hem.’ Ze voegde eraan toe dat de bruidsschat ‘heel karig’ was. (Dat zou niemand verbazen die ooit zaken heeft gedaan met de leider van Al Qaida. Zoals vaker voorkomt bij afstammelingen van rijke families was hij opvallend gierig.)

In 2000 maakte de opgewonden jonge bruid, samen met een paar mannelijke familieleden, de lange reis van Jemen naar Kandahar in het zuiden van Afghanistan, waar Bin Laden toen woonde. Daar gaf Bin Laden een door velen – uiteraard uitsluitend mannen – bezocht bruiloftsfeest, waar gedichten werden voorgedragen, lammeren werden geslacht voor het feestmaal en talrijke salvo’s vreugdeschoten in de lucht werden afgevuurd. De vrouwen hadden hun eigen, meer ingetogen, feestje.

Aanvankelijk waren Bin Ladens andere vrouwen woedend over

zijn nieuwe gemalin, die nauwelijks zeventien jaar oud was. Bin Laden had zijn familie verteld dat Amal een ‘volwassen’ vrouw van dertig was, die de Koran uit haar hoofd kende. Het is niet duidelijk of de Jemenitische geestelijke die het huwelijk had gearrangeerd Bin Laden eenvoudigweg voor het lapje had gehouden of dat Bin Laden zijn andere vrouwen had voorgelogen. Bin Ladens hoofd beveiliging herinnert zich dat zijn baas in de eerste dagen van zijn huwelijk met Amal ‘zijn vierde huwelijk als een loden bal aan een ketting met zich mee sleepte,’ hoewel Bin Ladens gevoelens later zouden veranderen.

Amals vader reisde ongeveer een jaar vóór de aanslagen van 9/11 van Jemen naar Afghanistan om te kijken hoe zijn dochter het maakte. Na in Pakistan te hebben gewacht, waar Al Qaidaleden zich er eerst van leken te willen vergewissen dat hij niet werd gevolgd, en vervolgens een slopende tocht door Afghanistan, werd hij naar een huis gebracht in een grottenstelsel waar zijn dochter verbleef, waarschijnlijk in de bergen van Tora Bora, in het oosten van Afghanistan. Op de tweede dag van zijn bezoek kwam zijn schoonzoon binnen. Bin Laden, die een geweer bij zich droeg, maakte een zenuwachtige indruk en was bezorgd dat zijn schoonvader een soort spion zou kunnen zijn.

Bin Laden onthaalde zijn schoonvader op verhalen over de diverse moordaanslagen op hem die hij had overleefd. Toen zijn voorraad anekdotes was uitgeput bedankte hij Amals vader uitbundig voor de geweldige wijze waarop hij zijn dochter had opgevoed met de woorden: ‘Dank u voor deze geweldige opvoeding. Een dergelijke opvoeding had ik niet verwacht. Ze is net als ik.’ Bin Laden pakte flink uit en liet zelfs een stier slachten ter ere van het bezoek van zijn schoonvader. En Amal, die inmiddels precies wist wat voor vlees ze in de kuip had, zei tegen haar vader dat ze een martelares wilde zijn aan de zijde van Bin Laden.

Toen ze nog een tiener was, had Amal tegen een van haar neven verklaard dat ze ‘haar stempel op de geschiedenis wilde drukken’. Haar neef antwoordde daarop: ‘Jouw geschiedenis is de keuken,’

waarop Amal op snijdende toon riposteerde: ‘Bedoel je dat de geschiedenis uitsluitend door jullie mannen wordt bepaald?’ Nu Bin Laden haar echtgenoot was had ze een reële kans om zich een plekje in de geschiedenisboeken te verwerven, een kans die een onbeduidend stadje in het landelijke Jemen haar nooit had kunnen bieden.

Bin Laden was 43 toen hij met Amal trouwde, maar het leeftijdsverschil van 26 jaar stond wat een ware liefdesverbintenis leek niet in de weg. Safia, hun eerstgeborene, kwam ongeveer een jaar vóór de aanslagen van 9/11 ter wereld. Bin Laden vertelde kennissen dat hij haar genoemd had naar Safia, een tijdgenote van de Profeet Mohammed uit de zevende eeuw die een Jood had gedood. Hij legde uit dat hij hoopte dat zijn dochter Safia ook zou opgroeien om Joden te doden. Amal schonk hem nog vier andere kinderen, waarvan twee toen zij en haar echtgenoot in Abbottabad woonden.

Zijn gezinsleven in Abbottabad was een bron van ware vertroosting voor Bin Laden, die er oprecht van overtuigd was dat polygamie en gezinsuitbreiding religieuze plichten waren. Tegenover zijn goede mannelijke vrienden herhaalde hij vaak een uitspraak die aan de Profeet Mohammed wordt toegeschreven: ‘Trouw en vermenigvuldig u, want met u vermenigvuldig ik de natie (van moslims).’ Tegen andere vrienden schertste hij: ‘Ik begrijp niet waarom mannen maar één vrouw zouden willen. Als je vier vrouwen neemt, dan leef je als een heer.’ (Dat schijnt het enige grapje te zijn dat ooit uit Bin Ladens mond is opgetekend.)

Het leven in het afgeschermd gebouwencomplex in Abbottabad was beslist niet luxueus, maar voor Amal verschilde het weinig van het leven dat ze had geleid toen ze opgroeide in het landelijke Jemen. De vleesconsumptie van het meer dan twaalf personen tellende gezin van Bin Laden – samen met de getrouwen uit Koeweit, zijn broer en hun gezinnen – beperkte zich tot twee geiten per week, die binnen de muren van het complex werden geslacht. Melk kwam van de koeien die in betonnen stallen werden gehouden, eieren van een honderdtal kippen in rennen, honing

van bijen in een raat, en groenten, zoals komkommers, uit de uitgestrekte moestuin. Deze eigen productie werd aangevuld met vaten Sasso-olie en dozen Quaker-haveremout die in het dorp werden gekocht.

Hoewel hun dieet relatief pover was, was er van een sociaal leven al helemaal geen sprake. Gescheiden van andere woningen door grasvelden, was het complex uitsluitend te bereiken via één enkele zandweg. De vier meter hoge muren rond het complex, het prikkeldraad en de beveiligingscamera's maakten dat het eruitzag als een niet al te streng bewaakte gevangenis, en maakte het weinig uitnodigend voor toevallige bezoekers. Als de kinderen uit de buurt bij toeval een cricketbal over de muren van het complex sloegen, dan kregen ze vijftig roepies (zestig cent) met de mededeling dat ze maar een nieuwe moesten kopen. Als ze de moed hadden bij de hoofdboort aan te kloppen omdat ze zin hadden om met de kinderen die daar binnen woonden te spelen, dan moesten ze soms wel tien of twintig minuten kloppen voordat er iemand opendeed. De kinderen die uiteindelijk buiten kwamen spelen, wilden hun naam niet zeggen en waren opvallend vroom. Ze staakten hun spel als van de moskeeën in de buurt de oproep tot gebed klonk.

Binnen de muren kon het complex wel een verfje gebruiken en overeenkomstig Bin Ladens ultrafundamentalistische overtuiging hingen er geen afbeeldingen aan de muur. Er was geen airconditioning en er waren slechts enkele primitieve gaskachels – in een gebied waar het 's zomers achtendertig graden is en waar het 's winters sneeuwt. Ten gevolge daarvan waren de gas- en elektriciteitsrekeningen voor een zo groot complex waar zo'n twee dozijn mensen woonden verwaarloosbaar klein, gemiddeld zo'n vijftig dollar per maand. De bedden voor de diverse familieleden waren gemaakt van tegen elkaar getimmerde planken. Het was net alsof de bewoners van het complex voor lange tijd in een geïmproviseerd tentenkamp verbleven.

Een ascetische levensstijl was voor het gezin Bin Laden niets

nieuws. De Al Qaida-leider had al tientallen jaren een soort overlevingsethiek gecultiveerd, waarbij alle moderne gemakken werden afgewezen. Toen Bin Laden naar de verzengend hete Soedan verhuisde, hield hij vol dat zijn gezin geen behoefte had aan airconditioning en toen hij later naar de woestijnen van Kandahar verkaste, was er in de gezinswoning geen stromend water. Een Libische activist die ooit tot een van Bin Ladens getrouwen behoorde, herinnert zich dat de leider van Al Qaida zijn volgelingen voorhield: ‘Jullie moeten leren afstand te doen van alle gemakken van het moderne leven, als elektriciteit, airconditioning, koelkasten en benzine. Als jullie een luxeleventje leiden, dan is het heel moeilijk als je je in de bergen moet terugtrekken om daar de strijd voort te zetten.’

Met uitzondering van een van de zonen van de koerier, die een *madrassa* bezocht, gingen de kinderen die op het complex woonden niet naar school, daarom gelastte Bin Laden zijn twee oudere echtgenotes, die beiden een academische graad hadden, hun de fitnesses bij te brengen van het Arabisch en de Koran in een kamer op de eerste verdieping van het hoofdgebouw, die als provisorisch klaslokaal dienstdeed. Gebruikmakend van een schoolbord, overhoorden de twee vrouwen de kinderen af en toe plichtmatig om te zien of ze vorderingen maakten en Bin Laden, die zich verbeeldde een dichter te zijn, gaf hun poëzieles. En nagenoeg elke dag sprak Bin Laden, die een strenge leermeester was, al zijn gezinsleden toe over hoe de kinderen dienden te worden opgevoed – met gebods- en verbodsbepalingen – en trakteerde hij hen op een religieuze preek.

Bin Laden had lang nagedacht over de vraag hoe hij het beste het polygame leven kon leiden waartoe zijn schuilplaats in Abbottabad hem in staat stelde. Als student aan de universiteit had hij langdurige discussies gevoerd met zijn beste vriend over hoe zij er meer dan één vrouw op na konden houden op een godvrezende ‘islamitische wijze’. De twee vrienden waren het erover eens dat ze nooit het voorbeeld zouden volgen van Bin Ladens vader, die voortdurende scheidde en hertrouwde – dat deed hij zo dikwijls

dat hij uiteindelijk zo'n twintig echtgenotes versleet. De vriend herinnert zich dat Bin Laden zei dat hij alleen de vier vrouwen wilde trouwen die door de islam werden toegestaan en dat hij ze allemaal volstrekt gelijk zou behandelen. 'Je moet eerlijk zijn, je moet ze elk hun deel geven, je moet je tijd zodanig over hen verdelen dat je hun allemaal geeft wat ze nodig hebben,' vonden ze allebei.

Op grond van haar leeftijd en onbuigzame aard stond de oudste echtgenote, Khairiah, bovenaan in de hiërarchie, maar er was weinig wrijving onder Bin Ladens echtgenotes. Ze hadden allemaal toegestemd in het huwelijk in het bewustzijn dat het een polygame overeenkomst was, die in hun ogen door God werd goedgekeurd. Om voor harmonie zorg te dragen – of dat nu was in Saoedi-Arabië in de jaren tachtig, Soedan in het begin van de jaren negentig of later in Afghanistan en Abbottabad – creëerde Bin Laden een degelijk woonverblijf voor alle vrouwen in al zijn woningen. Op het complex in Abbottabad had iedere vrouw haar eigen afzonderlijke appartement met een eigen keuken (met een afzuiginstallatie die niet meer voorstelde dan een omgekeerde metalen emmer die boven het fornuis hing, met grove pijpen die de keukengeurtjes naar buiten moesten voeren). De tweede verdieping van het hoofdgebouw was Amals domein, terwijl de twee veel oudere vrouwen op de verdieping onder haar woonden.

Voor iemand die een ultrafundamentalistisch beeld had van de gepaste rol van vrouwen in de samenleving, behandelde Bin Laden zijn vrouwen met enig respect door hun duidelijk te maken dat ze, als ze zijn leven in dienst van de heilige oorlog te zwaar vonden, hem mochten verlaten. Hij citeerde met instemming het vers uit de Koran: 'Man en vrouw dienen in harmonie samen te leven of in goede verstandhouding uiteen te gaan.' En hij verhief nooit in woede zijn stem tegen zijn vrouwen, wellicht omdat hij, daar hij haar enige kind was, een uitzonderlijk hechte band had met zijn moeder. Ook toen hij al volwassen was aanbad hij zijn moeder nog en kuste hij haar handen en voeten zodra hij haar

zag, en belde hij haar (zolang hij daartoe nog in staat was) heel vaak op voor een babbeltje over wat ze die dag voor eten klaar zou maken.

Dat Bin Laden, die toch in de vijftig was, bij machte was al zijn vrouwen te geven ‘waar zij behoefte aan hadden’, lag misschien mede aan zijn gebruik van Avenasiroop – een soort natuurlijke Viagra, gemaakt van wilde haver – die na zijn dood in het complex werd aangetroffen. Omdat Bin Laden weigerde elke vorm van chemicaliën tot zich te nemen, waren al zijn medicijnen kruidenmengsels of samengesteld uit andere natuurlijke bestanddelen.

Hoewel zij bij Bin Laden op het complex in Abbottabad woonden, leefden zijn vertrouwde koerier ‘de Koeweiti’, de broer van de Koeweiti en hun vrouwen en kinderen in abjecte armoede. Bin Laden betaalde de koerier en zijn broer ongeveer 12.000 roepies per maand elk, iets meer dan 100 dollar, wat niet alleen duidde op Bin Ladens gebruikelijke vrekkingheid, maar ook op het feit dat de Al Qaida’s schatkist nagenoeg leeg was. Bij juweliërs in Abbottabad en in de nabijgelegen stad Rawalpindi, kocht en verkocht een van de broers gouden armbanden en ringen voor in totaal ongeveer 1500 dollar. Dat hielp ongetwijfeld de eindjes aan elkaar te knopen.

De Koeweiti en zijn familie woonden in een bescheiden huisje van één verdieping. Een muur van meer dan twee meter hoog scheidde het van het hoofdgebouw, waar Bin Laden woonde. Mariam, de echtgenote van de Koeweiti, kwam zelden in het hoofdgebouw, behalve om daar schoon te maken; slechts één keer, in het voorjaar van 2011, ving zij in het grote huis een glimp op van een vreemde, lange, Arabisch sprekende man. Haar man had haar jaren tevoren uitgelegd dat er een vreemdeling op het terrein woonde en haar verboden ooit een woord met hem te wisselen. Bin Laden hield zich dus zelfs verborgen voor een aantal personen die op zijn eigen grondgebied woonden.

In zijn toevluchtsoord op de bovenste verdieping sleet Bin Laden de dagen met Amal. Witgepleisterde muren en grote ramen

die uitkeken op het kleine hoogommuurde terras zorgden ervoor dat het in hun slaapkamer relatief licht was, maar het was een benauwde ruimte voor een man zo lang als Bin Laden. Het slaapkamerplafond was laag, nauwelijks meer dan twee meter hoog. Een piepkleine badkamer aan de zijkant had groene tegels tegen de wanden, maar niets op de grond; een primitieve wc die niet meer was dan een hurkgat in de grond, en een goedkope plastic douche. In die badkamer bracht Bin Laden regelmatig Just for Men aan op de grijze delen van zijn haar en baard, in een poging een jeugdig uiterlijk te behouden toen hij halverwege de vijftig was. Naast de slaapkamer bevond zich een keuken ter grootte van een flinke kast, en aan de overkant van de gang was Bin Ladens studeerkamer, waar hij zijn boeken bewaarde op ruwe houten planken en op zijn computer tikte.

De benauwde woonvertrekken in Abbottabad deden enigszins denken aan zijn toevluchtsoord in de bergen van Tora Bora, een sobere lemen hut die hij eigenhandig had gebouwd en waar hij de laatste maanden van 1996 en de eerste van 1997 had gewoond. Dat was de plek waar Bin Laden het gelukkigst had geleken. In Tora Bora, waar je het dichtstbijzijnde stadje pas na ongeveer drie uur rijden over een hobbelige weg bereikte, hadden hij en zijn naaste volgelingen hun eigen gewassen verbouwd, hun eigen brood gebakken en het simpele landleven geleid. In Tora Bora had Bin Laden vrijuit door de bergen gedwaald en de frisse berglucht ingeademd hetgeen, zo vertelde hij bezoekers, een van zijn grootste genietingen was.

Maar in Abbottabad was Bin Laden gedwongen binnen te blijven en hij had uiteraard een overmaat aan tijd om te doden. Het staat haast wel vast dat hij zich aan de religieuze verplichtingen uit zijn jeugd hield, voor zonsopgang opstond, zeven keer per dag bad, twee keer meer dan volgens de traditionele islam vereist is. Als nieuwsjunkie volgde hij de tv-journaals op Al Jazeera en de radionieuwsuitzendingen van de BBC nauwkeurig. In een lege kamer op de benedenverdieping van zijn huis, zat hij, met een

deken om zich heen geslagen tegen de winterse koude, naar oude video-opnames van zichzelf te kijken op een goedkoop televisietoestel. Hij keek ook naar persconferenties gegeven door Barack Obama, de gehate president van de Verenigde Staten, die de leiders van Al Qaida evenzeer verachtten als vroeger president George W. Bush. Ayman al-Zawahiri, Bin Ladens eerste plaatsvervanger, noemde Obama in het openbaar een ‘huisneger’, waarmee hij wilde zeggen dat hij een slaaf was die door zijn blanke meester beter werd behandeld dan het lot dat een slaaf die op het land werkte te beurt viel.

Bin Laden besteedde veel van de hem opgedrongen vrije tijd aan het schrijven over tal van kwesties, vooral over Palestina, maar ook over het milieu en de economische globalisering. En hij verslond boeken waarin de buitenlandse politiek van de Verenigde Staten aan de kaak werd gesteld, met titels als *Rogue State: A Guide tot the World's Only Superpower*. Bin Laden genoot vooral van *Imperial Hubris: Why the West Is Losing the War on Terror*, een vernietigende kritiek op Bush' buitenlandse politiek. Ironisch genoeg was dat boek geschreven door Michael Scheuer, die de CIA-eenheid had geleid die was belast met de opsporing en uitschakeling van Bin Laden, en daartoe jarenlang gegevens over hem had verzameld. Bin Laden was al sinds zijn vroege tienerjaren geobsedeerd door de kwestie Palestina, dus ook boeken die kritiek uitten op Israël, zoals geschreven door de voormalig president Jimmy Carter en door de Amerikaanse politicologen Stephen Walt en John Mearsheimer, stonden op zijn boekenlijstje.

Het was een comfortabel, zij het in ruimte beperkt toevluchtsoord voor de leider van Al Qaida. Hij was in staat zich aan zijn hobby's te wijden, te lezen en het nieuws te volgen en uiteraard hield hij zich streng aan de voorschriften van de islam. Hij werd verzorgd door drie van zijn vrouwen en omringd door heel wat van de kinderen van wie hij hield. Voor de meest gezochte vluchteling op aarde was het geen beroerd leven. In de verste verte niet.